

J. P. TRAP

KONGERIGET
DANMARK

FJERDE OMARBEJDEDE UDGAVE

PAA GRUNDLAG AF DEN AF H. WEITEMEYER UDGIVNE 3. UDGAVE
OG UNDER MEDVIRKNING AF VIDENSKABSMÆND, FAGFOLK OG
STEDLIGE MEDDELERE FRA ALLE LANDETS EGNE

UDGIVET AF

GUNNAR KNUDSEN

V. BIND

HJØRRING AMT · TISTED AMT
AALBORG AMT

KØBENHAVN 1924

G. E. C. GADS FORLAG

(FREDERIK GAD)

INDHOLD AF FEMTE BIND

	Pag.
DEN JYSKE HALVØ	1—16
HJØRRING AMT	17—286
LÆSØ	277
Købstæder: Brønderslev p. 77 — Frederikshavn p. 50 — Hjørring p. 27 — Skagen p. 62 — Sæby p. 40.	
Herreder: Børglum p. 198 — Dronninglund p. 156 — Horns p. 85 — Hvetbo p. 237 — Vennebjerg p. 120 — Øster-Han p. 253.	
Sogne (og Landkommuner):	
Aasted (Aasted-Skærum Komm.)	108
Agersborg (egen Komm.)	268
Albæk (egen Komm.)	173
Alstrup (Ingstrup-Vester-Hjermeslev-Al- strup Komm.)	241
Asaa-Melholt (Dronninglund og Ulsted Komm.)	188
Asdal (Horne-Asdal Komm.)	142
Astrup (egen Komm.)	132
Bejstrup (Haverslev-Bejstrup Komm.)..	270
Bindslev (egen Komm.)	96
Bjærgby (Bjærgby-Mygdal Komm.) ...	134
Brovst (egen Komm.)	257
Byrum (Byrum-Hals-Vesterø Komm.)..	282
Børglum (Børglum-Furreby Komm.)...	213
Dronninglund (Del af Dronningl. Komm.)	182
Elling (egen Komm.)	98
Em (Vraa-Em Komm.)	230
Flade (Flade-Gerum Komm.)	112
Furreby (Børglum-Furreby Komm.) ...	218
Gerum (Flade-Gerum Komm.)	115
Gøl (egen Komm.)	250
Hallund (Øster-Brønderslev-Hallund Komm.)	194
Hals (Byrum-Hals-Vesterø Komm.) ...	285
Harreslev [Harridslev] (Harreslev-Rakke- by Komm.)	155
Haverslev (Haverslev-Bejstrup Komm.)	266
Hellevad (Hellevad-Ørum Komm.)....	190
Hellum (egen Komm.)	196
Hirsholmene (egen Komm.)	117
Horne (Horne-Asdal Komm.)	139
Hune (Saltum-Hune Komm.)	245
Hæstrup (Vrejlev-Hæstrup Komm.) ...	209
Hørby (egen Komm.)	164
Hørmested (egen Komm.)	103
Ingstrup (Ingstrup-Vester-Hjermeslev-Al- strup Komm.)	237
Jelstrup (Jelstrup-Lyngby Komm.) ...	154
Jerslev (egen Komm.)	232
Jetsmark (egen Komm.)	247
Karup (Understed-Karup Komm.)....	159
Lendum (egen Komm.)	106
Lerup (Lerup-Tranum Komm.)	254
Lyngby (Jelstrup-Lyngby Komm.) ...	220
Maarup (Rubjærg-Maarup Komm.) ...	152
Mosbjerg (egen Komm.)	94
Mygdal (Bjærgby-Mygdal Komm.) ...	135
Raabjærg (egen Komm.)	87
Rakkeby (Harreslev-Rakkeby Komm.) .	210
Rubjærg (Rubjærg-Maarup Komm.)....	151
Saltum (Saltum-Hune Komm.)	242
Sejlstrup (Vejby-Sejlstrup Komm.) ...	212
Serreslev [Serridslev] (egen Komm.)...	231

	Pag.		Pag.
Sindal (egen Komm.)	129	Ugilt (egen Komm.)	125
Skagens Landdistrikt (egen Komm.)	86	Understed (Understed-Karup Komm.)	157
Skallerup (Skallerup-Vennebjærg Komm.)	147	Vejby (Vejby-Sejlstrup Komm.)	211
Skræm (egen Komm.)	267	Vennebjærg (Skallerup-Vennebjærg Komm.)	149
Skt. Hans (Skt. Hans-Skt. Olai Komm.)	121	Vester-Hjermeslev (Ingstrup-Vester-Hjermeslev-Alstrup Komm.)	240
Skt. Olai (Skt. Hans-Skt. Olai Komm.)	123	Vesterø (Byrum-Hals-Vesterø Komm.)	284
Skærum (Aasted-Skærum Komm.)	110	Vidstrup (Tornby-Vidstrup Komm.)	146
Skæve (egen Komm.)	170	Volstrup (egen Komm.)	160
Stenum (Tolstrup-Stenum Komm.)	227	Vore [Voer] (egen Komm.)	176
Taars (egen Komm.)	199	Vraa (Vraa-Em Komm.)	228
Tise (Vrensted-Tise Komm.)	222	Vrejlev (Vrejlev-Hæstrup Komm.)	204
Tolne (egen Komm.)	101	Vrensted (Vrensted-Tise Komm.)	221
Tolstrup (Tolstrup-Stenum Komm.)	224	Øland (egen Komm.)	273
Tornby (Tornby-Vidstrup Komm.)	144	Ørum (Hellevad-Ørum Komm.)	192
Torslev, Dronninglund Hrd. (egen Komm.)	166	Øster-Brønderslev (Øster-Brønderslev-Hallund Komm.)	234
Torslev, Øster-Han Hrd. (egen Komm.)	261	Øster-Svenstrup (egen Komm.)	264
Tranum (Lerup-Tranum Komm.)	256		
Tværsted (Tværsted-Ugerby Komm.)	91		
Ugerby [Uggerby] (Tværsted-Ugerby Komm.)	138		

TISTED AMT 287—482

MORS 436

Købstæder: Nykøbing p. 306 — Tisted p. 293.

Herreder: Hassing p. 386 — Hillerslev p. 342 — Hundborg p. 366 — Morsø Nørre p. 464 — Morsø Sønder p. 438 — Revs p. 407 — Vester-Han p. 320.

Sogne (og Landkommuner):

Ager [Agger] (Vestervig-Ager Komm.)	415	Helligsø (Helligsø-Gettrup Komm.)	427
Alsted (Alsted-Bjærgby Komm.)	475	Heltborg (Visby-Heltborg Komm.)	421
Arup (Østløs-Vestløs-Arup Komm.)	340	Hillerslev (Hillerslev-Kaastrup Komm.)	356
Bested (Bested-Grurup Komm.)	398	Hjaremaal [Hjardemaal] (egen Komm.)	364
Bjærgby (Alsted-Bjærgby Komm.)	474	Hjortdal [Hjortdals] (egen Komm.)	323
Blistrup [Blidstrup] (Vejerslev-Blistrup Komm.)	455	Hundborg (Hundborg-Janderup Komm.)	379
Bodum (Bodum-Ydby Komm.)	423	Hunstrup [Hundstrup] (egen Komm.)	361
Dragstrup (Dragstrup-Skallerup Komm.)	468	Hurup (egen Komm.)	419
Ejerslev (Sejerslev-Ejerslev-Jørsby Komm.)	481	Hvidbjærg, Morsø-Sønder Hrd. (Karby-Hvidbjærg-Rested Komm.)	449
Elsø (Lødderup-Elsø Komm.)	440	Hvidbjærg, Revs Hrd. (Hvidbjærg-Lyngs Komm.)	429
Erslev (Tødsø-Erslev Komm.)	465	Hvidbjærg vesten Aa (Hvidbjærg vesten Aa-Ørum-Loddbjærg Komm.)	401
Flade (Flade-Sønder-Draaby Komm.)	473	Hørdum (Skyum-Hørdum Komm.)	394
Frøslev (Frøslev-Møllerup Komm.)	440	Hørsted (Sønderhaa-Hørsted Komm.)	390
Galtrup (Galtrup-Øster-Jølby Komm.)	466	Janderup (Hundborg-Janderup Komm.)	383
Gettrup (Helligsø-Gettrup Komm.)	428	Jegindø (egen Komm.)	435
Grurup (Bested-Grurup Komm.)	400	Jørsby [Jordsby] (Sejerslev-Ejerslev-Jørsby Komm.)	481
Gøttrup (Kettrup-Gøttrup Komm.)	327	Kaastrup (Hillerslev-Kaastrup Komm.)	358
Hansted (Ræer-Hansted-Vigsø Komm.)	345	Kallerup (Skjoldborg-Kallerup Komm.)	375
Harring (Harring-Stagstrup Komm.)	390		
Hassing (Hassing-Villerslev Komm.)	395		

er tilstoppet og Bolværket næsten øde, blev igen sat i god Stand"; i en Storm 1792 udfyldtes helt Indløbet af Sand. Har Havet givet Byen dens vigtigste Næring, har det ogsaa ofte været den en arg Fjende; Pæleanlæg, Brønde m. m. ude i Stranden vidner om, at Havet har bortskyllet de østlige Dele af Byen, og Kirken, som nu ligger nær ved Kysten, har sikkert tidligere ligget omtr. midt i Byen. Ogsaa Aaens Oversvømmelser har anrettet Ødelæggelser. Paa Kortet i Resens Atlas ses flere Gader og Gyder, som ikke mere findes. N. for Aaen skal der ifl. D. Atl. have været en hel Gade, beboet af Fiskere. Heller ikke Krigene har ladet Byen uberørt. Saaledes siges der, at den var i stor Armod efter Svenskekrigen 1660, og at mange Beboere havde forladt den (se Saml. til j. Hist. IX p. 162). Aar 1672 havde den 670, 1769 483 Indb. Efter Midten af 19. Aarh. er den imidlertid vokset ikke saa lidt, og i de sidste Aar har det tiltagende Badebesøg bragt nyt Liv til Byen.

Sæby har haft en Latinskole, som blev oprettet omtr. 1550 paa Tilskyndelse af Bisp Oluf Chrysostomus og ophævedes 1739; den Skolebygning, som blev bygget 1645 af Borgmester Hans Nielsen, laa ved Kirkegaarden (se F. E. Hundrup, i Aalborg Katedralskoles Progr. 1871) og blev sen. brugt til dansk Skole; i øvrigt fandtes her i Forvejen en dansk Skole, opr. af Borgm. Chr. L. Rhuus († 1709); begge bestod til 1807, da de sammenlagdes.

Om Sæby Bys Vide- og Vedtægtsbreve af 1597, 1655 og 1685 se Bjerge og Søegaard, Dske Vider og Vedt. II p. 1-14.

Læsø stod tidl. i Færgeforbindelse med Sæby (der findes en kgl. Forordning herom af 20/10 1811), men efter Jærnbanens Anlæg lagdes Forbindelsen 1871 over Frederikshavn (se Vends. Folk og Land IX p. 14).

Litt.: Anton Jakobsen, Sæby Købstad, Sæby 1906. — Optegnelser 1694 af Borgmester i Sæby Christen Lauritsøn Rhuus, i Vends. Folk og Land III. — Anton Jakobsen, Embedslæger i Sæby, sstds. IX. — Samme, Vejene til Sæby i gamle Dage, sstds. VII. — Samme, Tyskerne i Sæby 1864, sstds. IV. — Sæby, i Danske Byer og deres Mænd XIII, Aarhus 1917.

Frederikshavn.

1898

Frederikshavn Købstad ligger i Horns Hrd. under $57^{\circ} 26' 32''$ n. Br. og $2^{\circ} 2' 28''$ v. L. for Kbh. — $10^{\circ} 32' 12''$ ø. L. for Grw. — (beregnet for Banegaardens Nordende) ved Kattegat paa det fremspringende Punkt, der afslutter Aalbæk Bugt mod S. Den langstrakte By ligger ret smukt paa et temmelig lavt og fladt Terræn — højeste Punkt er mod N. tæt V. for Fattiggaarden, 12 m; ved Hjørnet af Danmarksgade og Stationsvejen er der 5 m, ved det nye Torv er der 3,8 m —, der mod S. og V. omgives af høje, til dels skovklædte Bakker (Jyske Aas, Bangsbo Bakker). 2 km uden for Kysten ligger den lille Holm *Deget* (5 ha). Afstanden fra Hjørring er 34 km, fra

Sæby 12 km og fra Skagen 30 km (ad Jærnbanen henholdsvis 36,1 km, 12,8 km, 39,6 km). Byens Udstrækning fra N. til S. er c. 2000 m, dens største Brede fra V. til Ø. er c. 800 m. Hovedaaren er den brede Hovedgade, der under Navnene Søndergade, Danmarksgade, Storegade og Nørregade gaar gen-

Efter Generalstabens Revision 1922.

nem Byen omtrent i hele dens Længde og mod S. (Søndergade) fører ud til Landevejen til Sæby, mod N. til Landevejene til Hjørring og Skagen; af Tværgaderne maa særlig nævnes Jærnbangegade, Asylgade, Tordenskjoldsgade og Havnegade. Den nordlige Del af Byen er den ældste; her findes saaledes en Del smaa hyggelige gamle Huse („Klyngerne“), hidrørende fra den Tid, da Byen var et Fiskerleje; Havnen og Baneanlæggene har bragt Byen til at vokse i sydlig Retning, og her, i den midterste Del af vore Dages Frederikshavn, findes de egentlige Forretningskvarterer, med mange anselige Huse i 3 à 4 Stokværk. Sydligst ligger endelig langs Søndergade Byens nyeste Del, kaldet „Lille-Frederikshavn“, overvejende Villaer og mindre Beboelseshuse med Haver. Byens gamle

langstrakte Form, Kystbebyggelsen, er til en vis Grad blevet fastholdt ved Jærnbaneanlæggene, der danner et Hegn mod Landsiden; i de senere Aar er der dog foretaget mange Vejanlæg V. for Banelinierne, og Bebyggelsen breder sig nu ogsaa her (*Rimmen* (1688 Rem), Hse, hører nu ogsaa under Købstadgrunden).

Byen har 90 Gader og Stræder og 3 Tørve. Som Forstæder regnes Bangsbostrand, Baader og Nyholmsstrand, samt Øster-Flade By i Flade Sogn. Købstadsgrunden med tilhørende Markjorder*) udgør 365 ha, og der var $\frac{1}{2}$ 1921 929 Huse, samt 539 i de nævnte Forstæder. Af Arealet var i 1919 99 ha besaaede, 91 Grønfoder og Græsning, 25 Haver o. l., 12 Skov, 60 bebygget Grund, Veje o. l., og 1 Vandareal. Det saml. Hartk. var 1905 32 Td. Der fandtes 15 Jordbrug i den egtl. Købstad med 8 Td., 55 Jordbrug med Avlsbygninger paa Markjorderne med 4 Td. Hk. Paa Markjorderne ligger en Del af *Apholmen* (Gde og Hse, Resten i Flade S.) og Gaarden *Koldaaen*.

Bygningernes saml. Brandforsikringssum udgjorde $\frac{1}{4}$ 1923 26,300,000 Kr. Ved Vurderingen til Ejendomsskyld 1920 udgjorde den saml. Vurderingssum 22,725,000 Kr., deraf Jordværdien 5,371,000 Kr.

Af offentlige og andre **Bygninger** samt **Institutioner** nævnes:

Kirken, mellem Kirkegade og Fladstrandsgade, er opf. 1890-92 (indviet ²⁸/₁₀ 1892) ved Bidrag fra Stat, Kommune og private efter Tegn. af Arkt. V. Ahlmann. Det er en anselig Bygning, opført af Fakse Kalksten i romansk Stil som en Korskirke med fire lige lange Korsarme med mindre Tilbygninger i de fire Hjørner og med højt Taarn, med Spir (56,5 m) og 4 Sidespir, over Korsets Midte. Kirkens Indre er dækket af Hvælvinger. Tilbygningerne mellem Korsarmene har spidsbuede Arkader i to Stokv. ind til Kirken. Vinduerne er af farvet Glas. Altertavlen, der har sin Plads i den østl. Korsarm, er malet af Michael Ancher (Jesus og Disciplene ved Tiberias Sø) og skænket af Konsul Chr. Cloos; bag Alteret er der Sakristi. Døbefonten, af hvidt Marmor, er skænket af Generalkonsul P. Berg, Petrograd. Prædikestolen er af Egetræ. Nyt Orgel 1920, skænket af en anonym Giver; det skal være det fjerdestørste Kirkeorgel i Danmark.

Den **gamle Kirke**, N. for Byen og Plantagen, paa den gamle Kirkegaard, benyttes nu som Ligkapel. Den blev opført 1688-90, efter at Byen ²⁷/₄ 1686 havde

*) Ved Folketællingen 1870 henlagdes et mindre, tidl. særskilt optalt Landdistrikt under Købstaden.

faaet Bevilling dertil, og indviedes $\frac{22}{8}$ 1690; den var opf. af Mursten og Bindingsværk og bestod af et Langhus uden Taarn; paa Kirkegaarden stod en Klokkestabel; 1866 blev den ombygget helt af Grundmur og fik et Vaabenhuis og en Tilbygning, begge paa Sydsiden, samt store, spidsbuede Vinduer; 1868 fik den en af A. Dorph malet Altertavle (Christus i Getsemane), der nu er i Sakristiet i den nye Kirke. Epitafier over Tolder Peter Wisberg († 1704) og Hustru (over disse tillige en Ligsten, som er indmuret udvendig i Kirkens Nordmur; paa Stenen

Frederikshavns Kirke.

Kirkens Indre.

over P. W. staar, at han har „ved retsindige Guds Børns og egne Tilskud ladet opbygge Fladstrands Kirke“) samt over Postmester Peder Lassen Hedemarck († 1789) og Hustru f. Falster († 1797). Mindetavle over Strandskommissionær Lars Falster Hedemarcks Hustru Anna Cathrine Brønnum († 1800). Ligsten over Toldforpagter Frants Melvin († 1706) og over Handelsmd. Jens Gjurup († 1769) og Hustru. Som Trappetrin ved Indgangen har ligget en itubrukt Ligsten, nu indmuret paa Kapelletts Nordside. — Paa den gamle Kirkegaard, 1,7 ha, ligger en stor, udhugget Gravsten over den p. 60 omtalte Handelsmd. Peder Hansen Høyer, † 1775, og

Hustru. N. for den gamle ligger den nye Kirkegaard, anlagt i 1878 og senere udvidet (det saml. Kirkegaardsareal udgør c. 5 ha). Paa denne er begravet 4 engelske og 4 tyske Marinesoldater, faldne i Slaget ved Jylland ^{31/5} 1916.

Ved Kirken, der er selvejende og hverken har Formue eller Gæld, er ansat en Sognepræst og en Kapellan.

Metodistkirken „Vor Frelsers Kirke“, ved Jærnbanegade, er opf. 1881 af røde Sten med et lille Taarn, Arkt. J. Eckersberg. — **Missionshuset** „Ebenezer“, Asylgade, er opf. 1897, og **Baptistkirken**, Asylgade, er opf. 1896.

Raadhuset, Danmarksgade, er opf. 1845 af Grundmur og delvis ombygget 1919, saaledes at det nu er i 2 fulde Stokv. (tidl. var det i 1 Stokv. med højt Midtparti);

Raadhuset.

det ejes af Amtet med ^{3/4} og Byen med ^{1/4} og indeholder bl. a. Retssal med Dommerværelse, Politistation samt Arrester for 14 Arrestanter. I Retssalen hænger det originale Brev af ^{23/6} 1818, hvorved Byen blev Købstad.

Administrationsbygningen, Fladstrandsgade, er den gl. Kommandantbolig, som 1920 blev ombygget indvendig (Arkt. V. Nielsen-Gjøderrum) og indrettet

til Kontorer for Borgmester, Stadsingeniør, Kæmner m. m. I Bygningens vestre Ende findes Byraadssalen, hvori hænger et stort Maleri, Udsigt over Frederikshavn, mal. 1920 af Børge Nyrop, skænk. af Sparekassen.

Det kommunale Skolevæsen (Skoleplan af ^{8/12} 1915) bestaar af Grundskole (3 Kl.), Borgerskole (4 Kl.) og sidestillet med denne Mellemskole (4 Kl.) samt Realskole (2 Kl.), der afsluttes med alm. Forberedelseseksamen. **Den gl. Kommuneskole**, mel. Kirkegade og Fladstrandsgade, opf. 1893-94 efter Tegn. af Arkt. J. Nielsen, af røde Sten i 2 Stokv. med to, eet Stokv. høje Partier paa Siderne og et bag ved Bygningen liggende Gymnastikhus, har 1917-23 været benyttet som Husvildeafdeling, men vil nu igen blive brugt til Grundskolen. **Den nye Kommuneskole**, Rimmensgade, opf. 1914-15 (indv. ^{24/8} 1915), efter Tegn. af Arkt. N. Christoph Hansen, kostede i alt 308,000 Kr. Samtidig med Opførelsen af denne Skole overtog Byen den private Realskole, som nedlagdes. Ved Skolevæsenet var ^{31/8} 1922 ansat 1 Skoleinspektør, 1 Viceinspektør, 18 Lærere, 17 Lærerinder, 2 Timelærere og 1 Timelærerinde, og der var 1357 Elever, fordelt i 46 Klasser. Der findes desuden kommunal Efterskole for Piger i Forb. med den nye Skoles Skolekøkken (Plan af ^{19/4} 1920); 19^{20/21} undervistes 40 Piger mel. 14 og 18 Aar. — Den private **Frk. V. Valeurs Mellem- og Realskole**, Hj. af Lodsgade og Amaliegade, havde ^{31/8} 1921 8 Lærere og Lærerinder og 150 Elever. Desuden en privat Forberedelseesskole. — **Teknisk Skole**, Kirkegade, opf. 1894, Arkt. J. Nielsen, 2 Stokv., har c. 250 Elever. Skolen, der er opf. ved Tilskud fra Stat, Amt, Kommune og private, agtes 1923 udvidet. — **Handelsskolen**, opr. 1897 af

Handelsforeningen, har c. 100 Elever. — **Fiskeskipperskolen**, Kirkegade, er opr. 1898; har 1 Lærer og 7 Elever (1923; Elevantallet er stærkt varierende).

Folkebiblioteket, i en privat Bygn. i Danmarksgade, er opr. 1912 og har Læsestue; 19^{20/21} fandt der 3581 Bind; Antal Udlaan 11,451; Budget 5291 Kr.

Der findes Teatersal i Hotel Cimbria, Havnepladsen.

Det kommunale **Sygehus**, ved Vestergade, er opf. 1909, Arkt. N. Christoph Hansen, og bestaar af en Hovedfløj i 1 Stokv. med højt Midtparti og tre Tværfloje. Det toges i Brug ^{18/11} 1909, har 43 Senge (deraf 35 paa den med.-kir. Afd., 6 paa Hud- og Kønssygeafd. og 2 Sindssygeceller), og har i alt kostet c. 160,000 Kr. —

Epidemihuset, tilhørende Amtet, ved Skagensvejen, er opf. 1893 og har 30 Senge.

Badesanatoriet **Frydenstrand**, N. for Byen ved Kysten, er opr. ^{10/9} 1897 i en stor Bygn., 3 Stokv. med Kælder, der tidl. rummede en af Adventist-samf. 1894 opr. Realskole og derefter en Højskole. Sanatoriet oprettedes af Læge Carl Ottosen og blev Moderanstalt til det 1898 opr. Skodsborg Sanatorium (se II p. 299); det har

Toldboden.

i de første 25 Aar haft tils. over 6000 Kurgæster. (Se „Frydenstrand Badesanatorium“, 25 Aar, 1897-10. Sept.-1922, Kbh. 1922).

De gamles Hjem, kommunalt Alderdomshjem, er indrettet i det tidl. Sygehus ved Hjørningvejen af Arkt. N. Christoph Hansen; det toges i Brug i Nov. 1912 og har c. 40 Pl. I den nordl. Fløj findes Fattiggården, c. 10 Pl. (Hele Komplekset opførtes 1877 til Brug for Fattigvæsenet, men 1878 indrettedes her en Sygeafdeling, der sen. udvidedes).

Stiftelser: **Emil og Anna Caspers Stiftelse**, Hj. af Vestergade og Ahrenfeldtsgade, er opr. 1901 af Grosserer E. A. Casper († 1903), f. i Frederikshavn, tidl. Grosserer i Hartlepool, og Hustru, med Friboliger for trængende (12 Lejligheder). Bygn. indviet ^{28/4} 1902. — Et **Børnehjem**, Søndergade, opr. 1920 i en privat Villa af Metodistsamfundet. (Børneasylet i Asylgade nedlagdes 1923, da det blev eksproprieret ved Skagensbanens Udvidelse).

Gasværket, Ørnevej, er anl. 1908—10 (aabnet ^{7/8} 1910) efter Tegn. af Ingeniør J. Irminger og senere udvidet (1922 bogført for 514,000 Kr.); Produktion 19^{21/22} 1,025,082 m³. (Et 1871 V. for Banegaarden anl. Gasværk ødelagdes 1898 ved Eksplosion og blev ikke genopført, og Byen var saaledes i 12 Aar uden Gasværk). — **Elektricitetsværket**, aabnet ^{1/4} 1900, opf. efter Tegn. af Bygm. J. Andersen, var oprindl. privat (et Aktieselsk.), men overtoges ^{1/10} 1907 af Kommunen for 217,000 Kr. og er senere fl. G. udvidet (1922 bogført for 380,000 Kr.). Produktion 19^{21/22} 404,369 KWT.; Maskinkraft 350 HK. (4 Gasmaskiner); en større Udvidelse

foretages 1923. Statsbanerne har eget Elektricitetsværk, der dog ikke benyttes mere. — **Vandværket**, mod SV. oppe i Bakkerne ved Donbæk, er anl. 1884; Vandet samles i et stort Opsamlingsbassin, filtreres og tilføres ved naturligt Tryk Byens Huse. 1914 anlagdes et Hjelpevandværk ved Raaholt, projekteret af Stadsingeniør S. Stürup, udvidet 1921; s. A. opførtes Vandtaarnet V. for Byen, rummende 350 m³ (Arkt. G. Rønne). Dagl. Vandforbrug 1000 m³. — **Brandstationen**, Kirkegade, er opf. 1921. En Renovationsanstalt ligger paa Fælleden.

Jærnbanestationen, der er Endestation for den østjyske Længdebane og for N.-Sundby-Sæby-Frederikshavn Banen samt Udgangspunkt for Skagensbanen, er opf. 1870-71. — **Posthuset** og **Telegrafstationen**, ved Jærnbanest., er opf. 1887 i

2 Stokv., Arkt. Thulstrup.

— **Toldkammeret**, ved Havnen, er opf. 1915 i 2 Stokv., Arkt. H. Kampmann (se „Architekten“ ²⁵/₈ 1920). Den gl. Toldkammerbyggn., opf. 1854, 2 Stokv., Arkt., Bygningsinsp. Walther, benyttes til Tjenestebolig for Toldforvalteren og 1 Tjenestemand. — Havnekontoret er opf. 1887, Arkt. V. Ahlmann.

Løveapoteket.

Af andre Bygninger nævnes: *Præsteboligen*, i Kirkegade, et *Forsamlingshus for Good-Templarlogen*, Asylgade, opf. 1897, *Sparekassen*, Hj. af Danmarksgade og Asylgade, en 2 Stokv. høj Bygning, opf. 1895-96 efter Tegn. af Kæmner, Arkt. J. Nielsen (se „Architekten“ 1896-97, p. 47), *Løveapoteket*, Hj. af Danmarksgade og Jærnbanegade, en 1897-98 opf. stilfuld Bygning efter Tegn. af Arkt. J. Mørch-Hansen, et af private 1893 opf. *Silopakhushus* ved Havnen, *Demokratisk Forsamlingsgaard* i Storegade (tidl. „Hotel du Nord“), en *Good-Templar Loge*, Danmarksgade, *Dommergaarden*, Storegade (en ældre Bygn. i 1 Stokv.), *Frederikshavns Bank*, Jærnbanegade, opf. 1904 efter Tegn. af Arkt. P. V. Jensen Klint (se „Architekten“ ³/₁₂ 1906), *Hotel Dania* (fredet i Henh. til Bygningsfredningsloven), Havnegade, *Hotel Cimbria* med Teater, Havnepladsen, *Hoffmanns Hotel*, Danmarksgade, og *Bechs Hotel*, Jærnbanegade.

Den eneste Mærkelighed fra gammel Tid er det saakaldte **Krudttaarn**, ved Havnen, et rundt, af Kampesten opført „Martellotaarn“ med et spidst Tag, den sidste Levning af det 1864 nedlagte Citadel Fladstrand (se p. 60). Taarnet bruges nu til Oplagsrum.

Lystanlæg. Byen har to Lystanlæg, *Plantagen* N. for Byen, c. 3,3 ha, med Pavillon, og *Møllehuset*, c. 2 km S. for Byen, oprindl. Bangsbo Vandmølle, der med c. 10 ha er købt af Kommunen 1885 og indrettet til Udflugtssted; senere er Dansesal tilbygget, og 1911 købtes den nærliggende Banke, Pikkerbakken, fra Bangsbo af Borgm. Elius Andersen, Konsul Ernst Jacobsen og Dommerfuldm. J. Vogelius og skænkedes til Kommunen. Fra denne Bakke, 71 m høj, er der en enestaaende Udsigt over Byen og Egnen. Paa Bakken en Sten, hvorpaa Fr. VIII

under et Besøg 1908 skrev sit Navnetræk med Kridt; senere blev det indhugget i Stenen. — Paa saavel den nordl. som den sydl. Havnemole findes gode Søbadeanstalter.

Gamle Huse. Særlig i den nordl. Del af Byen ved Torvet og de maleriske Smaastræder, som grupperer sig om dette, findes en Del beskedne Smaahuse af Grundmur i sen Empire med kalkede Mure og Gesimser. Ligeledes i Empire, men mere anselig er Hotel Dania, Hjørnet af Danmarksgade og Havnegade, bestaaende af en glat Bindingsværksfløj og en grundmuret Længe mod sidstnævnte Cade med Rester af gamle Interiører.

Indbyggertallet var $\frac{1}{2}$ 1921 9411 (1801: 463, 1850: 1374, 1901: 6538), med de nævnte Forstæder 12,050. Efter Erhverv fordelte Folkemængden i Købstaden 1911 (7916) sig i flg. Grupper: 2474 levede af Haandv. og Industri, 1493 af Handel o. l., 1539 af Transport, 159 af Landbrug, 20 af Mejeridrift, 873 af Fiskeri, 383 af immateriel Virksomhed, 468 af Tyendegern. o. l., 209 af egne Midler, 165 væsentligst af offtl. Understøttelse, 133 var uden angivet Erhverv.

Krudttaarnet.

Skibsfart. Ved Frederikshavn Toldsted var der ved Udgangen af 1920 hjemmehørende 18 Sejlskibe med en samlet Tonnage af 336, 102 Motorskibe med 1007 og 6 Dampskibe med 1400 R.T., samt 200 Baade (under 4 R.T.). I den udenrigske Fart klareredes 1920 for indgaaende 736 Skibe med 40,036 Tons Gods, deraf 376 Dampskibe med 30,837, for udg. 750 Skibe med 31,430, deraf 383 Dampskibe med 26,224; i den indenrigske Fart for indg. 194 Skibe med 12,310, deraf 52 Dampskibe med 9056, for udg. 190 Skibe med 7358, deraf 44 Dampskibe med 6161 Tons Gods.

Efter Fiskeriberetningen 1921 udgjorde 1921 Totalvægten af den af Frederikshavnsfiskere indbragte Fangst 867,415 kg, Værdien 578,512 Kr.

Ved Frederikshavn Toldsted indbragte Indførselstolden 19^{20/21} 128,723, Spiritusafgift 64,351, Tobaksafgift 49,268 Kr.

I Frederikshavn afholdes Markeder i Jan., April, Sept. og Okt. med Heste og Kreat. Torvedag hver Onsdag og Lørdag; fra Okt. til Jul hver Lørdag med lev. Kreaturer.

Af Fabrikker og industrielle Anlæg nævnes: A/S Frh. Jærnstøberi og Maskinfabr. (Brdr. Houmøller), grl. 1883, A/S fra 1898, Aktiekap. 500,000 Kr., c. 200 Arb., fabrikkerer hovedsagelig Petroleumsmotorer og har udført mange af disse f. Eks. til Sydamerika og Afrika; Frh.s Værft og Flydedok A/S, opr. 1913,

Aktiekap. 1,100,000 Kr., har 2 Flydedokker (Bæreevne 1700 og 800 Tons) og 2 Tørdokker, og har beskæftiget indtil 800 Mand. Desuden er der 3 mindre Træskibsværfter og 1 Baadebyggeri, 3 Eksportslagterier (Andelsensk. Frh. Eksportslagteri, opr. 1901, Kapital 125,000 Kr., c. 25 Arb., slagtede 1921 20,000 Kreaturer; Eksportsl. „Vendsyssel“, Interessentskab, slagtede 1921 c. 10,000 Kreat., og Ferd. Lassens Eksportsl., slagtede 1921 c. 4000 Kreat.), Motorfabr. „Frederikshavn“, A/S, Aktiekap. 225,000 Kr., 1 Kalkværk, 1 Garveri, 2 Hvidtølsbryggerier, 2 Mineralvandsfabr., 1 Sukkervarefabr., 1 Skotøjsfabr., opr. 1903, 2 Savskærerier og 2 Bogtrykkerier. Desuden flere betydelige Fiskeeksportvirksomheder og Fiskeriselskaber.

Aviser: „Frederikshavns Avis“, grl. 1853 (som Særtryk af denne udkommer „Sæby Avis“) og „Frederikshavns Social-Demokrat“ (trykkes i Aalborg).

Kreaturholdet var ¹⁵/₇ 1922: 176 Heste, 115 Stk. Hornkv. (deraf 89 Køer), 13 Geder, 56 Faar og 124 Svin (1914: 129).

Byens Øvrighed bestaar af Politimesteren og en folkevalgt Borgmester; Byraadet bestaar af 13 valgte Medlemmer, indbefattet Borgmesteren som Formand.

Finansielle Forhold. Indtægter 19²⁰/₂₁ (i 1000 Kr.): 736, deraf Ejendomsskatter 46, personlige Skatter 531, Formue- og Erhvervsindtægter 126; Udgifter: 756, deraf Byens Bestyrelse 60, offtl. Understøttelse 251, Skolevæs. 184, Rets- og Politivæs. 53, Medicinalvæs. 44, Gader, Veje og Kloakker 17, Renter af Gæld 79. Aktiver ²¹/₂ 1921: 2823, Gæld 1817. Skatteproc. udgjorde 19²¹/₂₂ 5,0, Ligningproc. 4,9.

Kommunens faste Ejendomme: Den gl. Kirke med Kirkegd. og Ligkapel, den nye Kirke, ¹/₄ af Ting- og Arresthuset, Administrationsbygningen, den gl. og den nye Kommuneskole, Alderdomshjemmet og Fattiggården, Vandværk, Hjelpevandværk (Flade S.), Vandtaarnet, Gasværk og Elektricitetsværk, Sygehus, Brandstation, Renovationsanst., 12 Beboelseshuse, 2 Fattighuse, et Lystanlæg, Bangsbo Ml. med Pavillon samt forskellige Jorder, c. 90 ha, hvoraf nogle ligger i Flade Sogn.

Politikorpset bestaar af 1 Politifuldmægtig, 1 Overbetjent, 2 Politibetjente og 6 Patrouillebetjente. Af Kriminalpolitiet er i Byen stationeret 1 Overbetjent og 2 Betjente. — Det kommunale Brandkorps bestaar af 1 Brandinspektør, 1 Assistent, 3 Brandmestre og 15 Brandsvende, men Kommunen har desuden truffet Overenskomst med Skibsværftet om Benyttelse af dettes Brandvæsen (1 Brandchef, 3 Officerer og 12 Mand), der i Tilfælde af Brand møder med Værftets Motorsprøjte.

Pengeinstitutter: I *Frederikshavn* og *Omegns Sparekasse* (opr. 1844) var ²¹/₂ 1921 Indsk. 15,142,817, Reserver 897,009 Kr. I *Frederikshavns Bank* (opr. 1892, se Frh. Bank 1892-6. Maj-1917, Odense 1917) var ²¹/₁₂ 1921 Aktiekap. 1 Mill., Indsk. 6,799,428, Reserver 500,000 Kr. Endvidere Filial af *Andelsbanken*.

Havnen. Byens største Seværdighed er Havnen, den bedste paa Jyllands Østkyst næst Aarhus og af særlig Betydning som Nødhavn og Havn for Skibe, der maa afvente gunstig Vind for at komme om Skagen. Den ejes af Staten. Byens gamle „Fladstrands Havn“ NØ. for Kastellet var egentlig kun en Ankerplads, beskyttet af Revener og Smaaøerne. Begyndelsen til Statens Havn skete ifl. Resolution af ²/₄ 1805 ved Anlægget af en mindre Baadehavn, c. 0,6 ha stor og indtil 1,9 m dyb (det inderste af den nuværende Havn); ved nye Res. af 1830, 1832 og 1833 bevilgedes større Summer til en betydelig Udvidelse og Uddybning, hvilke Arbejder var fuldendte 1841, og Havnen var da c. 1,2 ha stor med en

Dybde af 2,5 à 4,4 m. Fra 1855 foretoges nye Udvidelser, saa at den i 1870'erne havde naaet en Størrelse af c. 6,7 ha med en Dybde af 3,8 til 5,0 m. Endelig begyndtes i 1882 og fuldendtes i 1894 Havnens store Udvidelse, der kostede c. 2,5 Mill. Kr. Havnen bestod derefter af en c. 18 ha stor Forhavn med et 94 m bredt Indløb og en Dybde af indtil 6,9 m, en østre Inderhavn, ligeledes indtil 6,9 m dyb, og en vestre Inderhavn, 4,4 à 5,0 m dyb, de to Inderhavne tilsammen c. 14 ha. I de følgende Aar fortsattes med Bygning af forskellige Anlæg inde i Havnen, især i Aarene 1907-09, hvor der ved østre Inderhavn blev udgravet et c. 1,2 ha stort Vandareal samt udført en Forlængelse af Bolværket, der her kom til at staa paa 8,0 m's Vanddybde, ligesom Anlægspladsen i vestre Inderhavn samtidig blev betydelig forøget. Endelig er der i Aarene 1912-14 udført omfattende Uddybningsarbejder baade inde i Havnen og i Sejlløbet ind til denne, saaledes at der nu haves en Vanddybde af 8,0 m i Sejlløbet til Havnen og en større Del af Forhavnen samt en stor Del af østre Inderhavn. I den vestre Inderhavn er Dybden nu 4,4 à 6,4 m. Under sædvanlige Forhold kan Skibe med 7,7 m Dybgaaende søge Havnen, under de ugunstigste Forhold, med Paalandsstorm, er den tilgængelig for Skibe med indtil 7,0 m Dybgaaende. 1923 er Havnens saml. Vandareal c. 38 ha, hvoraf Forhavnen er c. 18 ha. De til Havnen hørende Landarealer er c. 16 ha. Molerne er af Sten, væsentlig fra Hirtsholmene (se disse). Bolværkernes Længde er c. 1670 m. Havnen bestyres af en Kommission, der bestaar af en kgl. ansat Havneingeniør som Formand, to af Ministeriet for offentlige Arbejder og to af Byraadet valgte Medlemmer. Ved Havnen er ansat en Havnemester, 2 Havneassistenter og 6 Havnebetjente. Den aarlige Indtægt af Havne- og Bropege samt Lejeafgifter m. m. var i 1921/22 c. 243,000 Kr. Havnen har 3 Fyr og 2 Lanterner; paa den søndre Ydermoles Hoved et rødt Fyr med Formærkelser (Fl. Højde o. H. 8,2 m); paa den nordre Ydermoles Hoved et grønt og hvidt Fyr, den hvide Vinkel leder mellem to af de udenfor liggende Rev (8,2 m); paa den søndre Indermole et rødt Lynfyr. Paa den nordre Ydermoles Hoved er i Fyrhuset anbragt en Sirene. Ved den sydlige Moles Inderende er anbragt en Mast for Stormvarselssignaler. I Frederikshavn er ansat en Lodsoldermand og 5 Lodser, der lodser mod N. til Skagen og mod S. til Fredericia, Nyborg, Korsør og Sundet. (Lodseriet oprettedes 1733, efter Sigende fordi Fregatten „Pommern“ paa Chr. VI's Rejse til Norge var kommet paa Grund ved Sæby). Ved Havnen findes en drejelig Kran, der kan løfte 10 Tons. Endvidere findes ved det største af Skibsværfterne en Kran, der kan løfte 25 Tons. Havnen har en lille Ophalingsbedding, ligesom der findes flere Ophalingsbeddinge ved de private Skibsværfter. Desuden ligger paa Havnens Grund A/S „Frederikshavns Værft & Flydedok“, der i vestre Inderhavnsbassin har to Flydedokker, og ved det østre Inderhavnsbassin to Tørdokker, der væsentligt er beregnet til Bygedokker. I Havnen findes som Regel en eller flere af Switzers Bjergningsdampere stationerede. (Om Havnen se J. Paulsen, Frh., Hirtsholmene og det mellemliggende Farvand, i Geogr. Tidsskr. I p. 165; G. Winther, Frh.-Hirtsholmene, hydrografiske Betragtninger, sstds. II p. 32; A. Paulsen, Udvidelsen af Frh. Havn, i Tidsskr. f. Søvæs. 1888 p. 79; Udvidelsen af Frh. Havn, Kbh. 1890; J. Ollendorff, Frh. Havn, i Tekn. Foren.'s Tidsskr. 1894-95 p. 47).

I gejstlig Henseende udgør Frederikshavn eet Pastorat. Byen er Bolig for en Dommer og en Politimester (se p. 23). Den hører til Hjørring Amtstuedistr., Frederikshavn Lægekr. (Kredslægen bor her), og har 1 Apotek (opr. 1810; Be-

villing til et nyt Apotek for den sydl. Del af Byen er givet i 1923). Den hører til Amtets 1. Folketingskr. (Opstillingskr.), for hvilken den er Valgsted, Frederikshavn Skatte- og Vurderingskr., Amtets 2. Forligskr. og 5. Udskrivningskr. 470. Lægd, samt er Sessionssted for Læggerne 467-71 og 473-83.

Ved Postvæsenet er ansat 1 Postmester, 1 Kontrollør og 4 Assisterter, ved Telegraivæsenet 1 Bestyrer, 1 Kontrollør og 9 Assisterter, ved Toldvæsenet 1 Toldforvalter, 1 Kontrollør og 10 Assisterter.

Jærnbaner. Om den østjyske Længdebane se Fredericia, om Frederikshavn-Skagensbanen se Skagen, og om Fjerræslev-Nørre-Sundby-Frederikshavnbanen se Nørre-Sundby. I Driftsaaret 19^{21/22} befordredes fra Frh. med Statsbanerne 63,987 Personer (ekskl. Transit fra Privatbaner), med Fjerræslev-Frederikshavn Banen 27,857 og med Skagensbanen 41,460 Personer. Totalvægten af Gods og Kreaturer ankommet til Frh. med Statsbanerne udgjorde 35,237 (ekskl. Transit til Privatbaner) og afgaaet fra Frh. 30,706 Tons.

Frederikshavn staar i Dampskibsforbindelse med København, Gøteborg, Christiania, Christianssand og Læsø (før Banens Anlæg stod Læsø i Færgeløb. med Sæby, se p. 50).

Historie. Frederikshavn blev først Købstad og fik sit nuv. Navn ^{28/9} 1818 (se p. 54). Stedet hed tidligere *Fladstrand* eller *Fladestrånd* efter sin Beliggenhed i Flade Sogn, hvortil det hørte. Det var oprindeligt en lille Landsby og et Fiskerleje, som efterhaanden voksede op ved sit rige Fiskeri og sin Handel. Første Gang, *Fladstranden* nævnes, er formentlig ^{19/3} 1572, da det omtales som et Sted, hvor der indføres meget Tyskøl og anden Drik. Den var tillige et meget benyttet Overfartssted til Norge. 1686 fik Byen Tilladelse til at opføre sin egen Kirke (se p. 52), især ved Medvirkning af Viceadmiral Iver Hoppe og Tolder og Overkirurg paa Flaaden Peder Wisberg (se D. Atl. V p. 247-48), og den blev Anneks til Flade fra 1696 indtil 1812, da den fik sin egen Præst (1812-43 var Hirsholmene Anneks til den). Siden Forordn. af ^{21/12} 1700 maatte Byen svare Konsumtion og havde desuden andre Byrder til fælles med Købstæderne. Anlægget af Citadellet (se ndfr.) har forøget Stedets Betydning. Den var dog kun en lille By; 1684 havde den 12 Huse med ^{2 3/4} Td. Hrtk. Byen og dens Grund hørte tidligere til Bangsbo, Lengsholm og Knivholt; 1748 solgte Mette Bille, Kancellird. Arenfeldts Enke, Byen til „Indvaaner i Fladstrand“ Peder Hansen Høyer for omt. 4000 Rd., og han solgte den igen 1775 for 5000 Rd. til Johs. Andersen Glerup, tidligere Ejer af Eget i Skærum Sogn, som nogle Aar efter udstedte Skøder til 42 Beboere af Fladstrand, tidligere Fæstere. 1730 brændte 10 Huse, 1769 havde Byen 525 Indb.

Allerede 1627, da Wallensteins Hær besatte Vendsyssel, lod den øverstkommanderende N. for Limfjorden, Oberstl. M. v. Hatzfeldt, anlægge, bestykke og besætte en Skanse ved Flade Strand, og i den fig. Tid blev denne vedligeholdt af Landeværnet. 1675 blev Skansen istandsat og en ny bygget af de nationale Soldater; Ingeniørerne, Oberstløjtn. Hoffmann og Selgen Petersen (Kjærulf) var Bygmestre. Fra nu af tales der om „de tvende Reduter i Fladstrand“, d. v. s. en nordl. og en sydl., paa begge Sider af Havnen. I Aug. 1675 skriver Selgen Petersen, at der ved Fladstrand ikke kan faas Jord til Skansebygningen, men kun Sten, og dog er det et meget nødvendigt og nyttigt Værk, thi det er den bedste Havn paa den ganske jyske Kyst indtil Middelfartsund, og god Ankergrund. Indløbet angives at være 18 Fod. Trangen til en Vinterhavn paa eller ved den nordl. jyske Østkyst blev efterhaanden stærkere, og 1684 var Statholderen i Norge, Ulr. Fr. Gyldenløve, dernede for at udfinde en bekvem Plads til en saadan Havn, og bl. a. tænkte man paa Læsø, hvad der dog hurtig blev opgivet til Fordel for Fladstrand. Fra Nov. 1685 til Maj 1686 opholdt den norske Militæringenjører, Oberst Anthon Coucheron († 1689), sig i F., og planlagde Havne- og Fæstningsanlæg; Arbejderne udførtes 1686-87 af den faste Garnison i Forb. med et norsk Kompagni, og en Del Byggematerialer, navnlig Kalken, hentedes fra Norge. Værkerne (*Citadellet Fladstrand*) bestod i det endnu staaende Taarn (se p. 56), der var omgivet af en Mur, hvori der var en Fæstningsport. Taarnet indrettedes til et Batteri af svære Kanoner; det er tillige med de samtidig og af samme Ingenjører opførte Taarne paa Christiansø (se III p. 649), ved Rønne (se III p. 543) og i Norge et interessant Vidnesbyrd om Datidens militære Ingeniørkunst. I Aarene 1712-17

benyttede Tordenskjold F. som Flaadebasis; herfra foretog han Overfaldet paa Dynekilen, et mislykket Overfald paa Gøteborg, kaprede svenske Handelsskibe og vedligeholdte Forbindelsen med Norge. Han arbejdede ivrigt for Havne- og Befæstningsanlæg. 1712 anlagdes *Hornværket*, lidt N. for Citadellet og forbundet hermed, med lave Batterier og Grave, og s. A. Batteriet paa Holmen *Deget*, c. 2 km NØ. for Havnen. Befæstningen naar dermed sin højeste Udvikling. Udfor Citadellet mod Havet var en stensat Mur med svar Port, hvorigennem Baade kunde passere til Udslibning af Mandskab og Heste. Stedet havde 1675 faaet fast Garnison fra Hals Skanse, 1687 flyttedes Kommandantskabet til Fladstrand; der var Kasernebygninger saavel i Nordre som Søndre Skanse, Kommandantboligen laa først ved det runde Taarn, senere i Hornværket (den nuværende Administrationsbyggn., se p. 54). 1764 solgtes Bygn. i Nordre Skanse til Kapt. v. Müllertz, der tog Bolig i den, og i Hovedværket bortsolgtes s. A. den gl. Komman-

Fæstningsporten, nedbrudt 1891.

dantbolig, Proviantforvalterens Hus, Materialgaarden og Bageriet (dette havde tidl. ligget i Byen, men var 1730 nedbrændt) til ovenn. Peder Hansen Høyer, der lod det nedbryde eller bortlejede det. Fæstningen vedblev dog at bestaa indtil 1864; Citadellet og en stor Del af Hornværket blev da afgivet til Havnen. Fæstningsporten blev nedbrudt 1891. Nu staar kun Kommandantboligen og „Krudttaarnet“ tilbage; Jordværkerne i Nordre Skanse med 4 Bastioner ligger endnu velbevarede Ø. for Frydenstrand Badesanatorium, og ligeledes er alle Skanser paa Deget fuldt bevarede.

I 17. Aarh. var der (ifl. Jens Sørensens Kort 1694-95) et Sejlløb med 18-30 Fods Dybde med fortrinlig Ankerplads lige ved Byen; Skibene kunde gaa lige op under Fæstningen. I 18. Aarh. skete der en stærk Tilsanding, 1796 er Løbet kun 12-15 Fod, 1832 10-13 Fod. Der var dog i 18. Aarh. en Del Skibsfart; 1735 havde Byen 9 mindre Handelsskibe, der sejlede paa Norge med Korn og syd paa med Fisk, ligesom der ogsaa kom Fiskerkeser fra København efter Fisk. I det hele taget var Fiskeriet meget rigt, særlig om Sommeren (de berømte Fladstrandflyndere), og man var i 18. Aarh.'s sidste Halvdel kommet ind paa at fiske med større Baade med 6-8 Mands Besætning. Paa Bankerne mel. Understed og Skagen skrabedes Østers; i Tiden c. 1800-65 var Østersfiskeriet af Staten bortforpagtet mod en aarlig Pengegift samt 30 Td. Østers til det kgl. Køkken, men siden er det ophørt. Tidligere foregik her ogsaa en betydelig Saltkogning af Tang (1808 produceredes 1000 Td.). Havneanlægget 1805 (se p. 58), der foretoges af Staten for at skabe en Basis for Kanonbaade og samtidig lette For-

bindelsen med Norge, var af allerstørste Betydning for Byen. Efterhaanden viste det sig, at Havnen var en udmærket Nødhavn, hvor mindre Skibe kunde afvente gunstigere Vejrforhold til den farlige Passage forbi Skagen. Men Kravet om en Nødhavn ogsaa for større Skibe gjorde sig gældende med stigende Styrke, og en $\frac{26}{5}$ 1877 nedsat Kommission anbefalede en omfattende Udvidelse af Frederikshavn Havn (der havde været Tale om Skagen, Sæby, Græsholmene og Hirsholmene), og fra 1882 foretoges saa de store Anlæg, der skabte den udmærkede Havn. Senere kom det store Skibsværft, i hvilket Det forenede Dampskibsselskab har en betydelig Andel. Fiskeriet har været i stadig Fremgang, og Byen ejer Danmarks største Fiskerflaade, over 200 Kuttere, der for en stor Del gaar paa Vesterhavsfiskeri. 1912 og følgende Aar har der været et overvældende Sildefiskeri, hvori svenske Baade dog ogsaa har deltaget stærkt. Anlægget af Banen 1871 skabte bedre Afsætningsmuligheder for Fangsten, ligesom den i det hele taget øgede Byens Opland og bragte Liv i dens Handel. Byen er særlig Hjemsted for Fiskehandel og -eksport; specielt har den været Sæde for Eksport af Hummer; ogsaa Eksporthagerierne med Konserverfabrikation er blevet af meget stor Betydning.

I Fladstrand ansattes 1684 Tolder (før havde Byen hørt under Tolderen i Sæby), og der kom fast Lods fra 1733. 1695 omtales en Skolemester i Fladstrand, og 1803 fik Byen Postkontor. Byen fik sit Vaaben approberet $\frac{1}{4}$ 1898.

Litt.: H. Skjerning, F., i Danske Byer og deres Mænd XIII, Aarhus 1917.

Skagen.

1535

1630

Skagen Købstad ligger i Horns Hrd. under $57^{\circ} 43' 46''$ n. Br. og $1^{\circ} 58' 10''$ v. L. for Kbh. — $10^{\circ} 36' 30''$ ø. L. for Grw. — (beregnet for trigonometrisk Station, gamle Fyrtaarn). Den er Danmarks nordligste og i sin Slags ejendommeligste Købstad baade ved sin Beliggenhed, sin Byggemaade og sin udprægede, djærve Fiskerbefolkning. Den i Forhold til sit Indbyggertal meget store By ligger paa den smalle, af Flyvesand næsten helt overdækkede Odde, hvori Jylland løber ud mellem Skagerrak og Kattegat og bestaar af to Dele, nemlig *Skagen* — der atter deles i *Østerby* mod NØ. og *Vesterby* mod SV. (den østl. Del af den sidste kaldes ofte „Kappelborg“ efter det Kapel, som har staaet der, se p. 75), hvilke strækker sig omtr. 2500 m langs Kattegats Kyst, medens Bredden kun er højst 500 m —, og *Højen* eller *Gammel-Skagen*, som ligger c. 3 km V. for Skagen ved Skagerraks Kyst. Byen ligger lavt; paa Fyrbakken, ved Byens østlige Ende, er der noget over 9 m, ved Raadhuset 3,8 m; Højens Bygninger ligger c. 6 m o. Havet. Afstanden fra Frederikshavn er 30 km (ad Jærnanen 39,6 km). Hovedaaren gennem Skagen er „Hovedgaden“, anl. 1869-70. Vejene er ikke brolagte, men lagt med Grus og Ler, og Husene, der oprindl. laa spredt mellem Klitbakkerne (som nu næsten alle er jævned), ligger nu i mere eller mindre aabne